

Dr. Petra Mrvar

Šola, vrtec, svetovalni delavec in starši – vzpostavljanje stika in sodelovalnega odnosa

Povzetek: V prispevku se bomo ukvarjali z vprašanjem sodelovanja med svetovalnimi delavci in starši. V prvem delu bomo predstavili izhodišča, značilnosti in pomen sodelovanja med šolo, vrtcem (učitelji, vzgojitelji) in domom (starši) ter izpostavili vlogo svetovalnih delavcev pri tem. V drugem delu pa predstavimo del izsledkov raziskave Stanje in perspektive sodelovanja med svetovalnimi delavci in starši, ki je del širšega projekta na temo sodelovanja med šolo in domom. Kot kažejo rezultati, smo z odnosom in sodelovanjem svetovalnih delavcev s starši lahko zadovoljni, pri čemer gre večinoma za že uveljavljene in utečene načine ter področja sodelovanja. Opozorimo na načine oziroma oblike sodelovanja, ki bi jih bilo v praksi svetovalnih delavcev vredno upoštevati.

Ključne besede: šola, vrtec, dom, starši, svetovalna služba, sodelovanje, sodelovalni odnos, partnerski odnos.

UDK: 37.048.2

Pregledni znanstveni prispevek

Dr. Petra Mrvar, asistentka, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko; e-naslov: petra.mrvar@gmail.com

Uvod

Sodelovanje z domom oziroma s starši je pomembna naloga šole, vrtca in tudi svetovalnih delavcev. To potrjujejo številne raziskave, na podlagi katerih avtorji (npr. Henderson in Berla 1994; Booth in Dunn 1996; Elizalde-Utnick 2002; Esler idr. 2002; Huth 2006; Textor 2006) ugotavljajo, da so učinkovitost šole, učitelja, vrtca, vzgojitelja, svetovalnega delavca in razvoj ter uspeh otroka (učenca, dijaka) odvisni od sodelovanja in odnosa med šolo, vrtcem in domom oziroma učitelji, vzgojitelji, svetovalnimi delavci, vodstvom in starši.

V prispevku, ki je sestavljen iz dveh delov, bomo v prvem delu podrobneje predstavili izhodišča, značilnosti in pomen sodelovanja med šolo oziroma vrtcem in domom ter pri tem obravnavali vlogo svetovalnega delavca. V drugem delu pa bomo predstavili del izsledkov raziskave o sodelovanju med svetovalnimi delavci in starši, ki se nanašajo na vzpostavljanje stika in odnosa med njimi.

Izhodišča, značilnosti in pomen sodelovanja med šolo, vrtcem in domom

Danes na področju sodelovanja med šolo¹ in domom avtorji (npr. Elizalde-Utnick 2002; Esler idr. 2002; Intihar in Kepec 2002; Swick 2003; Graham-Clay 2005; Huth 2006; Textor 2006) pogosto govorijo o partnerstvu oziroma partnerskem odnosu med šolo in domom, ki ga opredeljujejo kot sodelovanje in skupno prizadevanje šole (učiteljev in svetovalnih delavcev) in staršev za otrokov razvoj in učenje. Šola in starši si v skrbi za otroka (učenca, dijaka) prizadevajo deliti odgovornost, vire moči in kompetentnost. Partnersko sodelovanje je seveda najprej namenjeno pomoči otrokom, je pa tudi v pomoč samim učiteljem in staršem,

¹ V nadaljevanju bomo zaradi poenostavitve uporabljali pojma šola in učitelji, pri čemer bomo imeli v mislih osnovno šolo, srednjo šolo in vrtec ter učitelje in vzgojitelje.

da spreminjajo oziroma izboljšujejo svoj odnos do otroka. A. N. Esler idr. (2002) navajajo izhodišča za vzpostavljanje takšnega odnosa:

- Sodelovanje med šolo in domom naj bo usmerjeno k otroku, to pomeni, da se šola in dom združujeta, usklajujeta in sodelujeta z namenom podpore in spodbujanja otrokovega učnega, telesnega, socialnega in emocionalno-kognitivnega razvoja. Kot kažejo raziskave, ima sodelovanje med šolo in domom pozitiven vpliv na razvoj in uspeh otroka, obenem pa tudi pozitiven vpliv na šolo in družino (starše). Sodelovanje med šolo in domom naj bo usmerjeno v preventivo, v »tukaj in zdaj« ter prihodnost, v skupne cilje, naloge in rešitve. Zadevalo naj bi širše delo in življenje otroka v šoli/doma in naj ne bi bilo omejeno na primere, ko se pri otroku pojavijo kakršnekoli težave. Pri tem je temeljnega pomena, da na eni strani starši upoštevajo strokovno avtonomijo šole, na drugi strani pa mora šola spoštovati in dosledno upoštevati pravico staršev do zasebnosti.
- Sodelovanje med šolo in domom temelji na deljeni odgovornosti za razvoj in socializacijo otroka; tako šola kot dom sta pomembna dejavnika v socializaciji otroka; tako šola kot starši se morajo zavedati svoje vloge pri razvoju in uspehu otroka v šoli.
- Sodelovanje med šolo in domom naj bi vključevalo raznolike, fleksibilne in inovativnih oblike medsebojnega sodelovanja. Pomembno je, da raziščemo, ali so oblike oziroma načini sodelovanja, ki na šoli obstajajo, primerni za vse starše, ali si morda starši želijo drugačnih oblik sodelovanja. Cilj je doseči dogovor o tem, kaj si na eni strani želijo starši in kaj na drugi strani lahko ponudi šola.
- V sodelovanju med šolo in domom naj bi bil poudarek na kvaliteti stikov in odnosov, dvosmerni komunikaciji ter na rednem, sprotnem povezovanju šole in doma (prim. Gonzalez-DeHass idr. 2005; Graham-Clay 2005); vzpostaviti je potrebno osebni stik, zaupanje in oblikovati sodelovalni odnos z vsemi starši. Pri sodelovanju ne gre le za »število dejavnosti na šoli«, »načrt sodelovanja« ipd., pač pa gre za odnos oziroma držo do sodelovanja s starši. Šola lahko odpre vrata vsem staršem, preveri njihove želje, potrebe za sodelovanje in jih sprejme kot kompetentne sogovornike ter sodelavce pri otrokovem delu in napredku v šoli. Vse to pa zahteva čas, trud, spretnega vodjo in koordinatorja.

Na vzpostavljanje stika s starši, na razvoj in vzdrževanje odnosa ter sodelovanja med šolo in domom vpliva vrsta dejavnikov. J. S. Eccles in R. D. Harold (1996) na podlagi izčrpnega pregleda raziskav o sodelovanju med šolo in domom navajata naslednje:

- *Značilnosti, odnos in drža staršev oziroma družine do šole; med značilnosti staršev oziroma družine* avtorja uvrščata spol, starost, izobrazbo, kulturni izvor, število otrok, družinski status, zaposlitveni status, socialno-ekonomski status, psihološko podporo v družini; *med odnos in držo staršev oziroma družine* uvrščata vrednote, starševsko vlogo, zadovoljstvo s samim seboj, odnos do šole, do lastnega šolanja, pričakovanja do otrokovega šolanja in uspeha, percepcija otrokovih sposobnosti in interesov, odnos do

- otrokovih spretnosti, odnos z otrokom, vzgojni cilji.
- *Značilnosti otroka*, kamor spadajo spol, starost, kulturni izvor, spretnosti, interesi, pretekle izkušnje, temperament otoka.
 - *Značilnosti, odnos in drža šolskega osebja*; med *značilnosti šolskega osebja* avtorja uvrščata spol, starost, kulturni izvor, socialno-ekonomski status, leta delovnih izkušenj; med *odnos in držo šolskega osebja* pa uvrščata vrednote, starševsko vlogo, stereotipe, zadovoljstvo s samim seboj, cilji, ki si jih postavi za učence, odnos do učencev in znanje ter spretnosti s področja sodelovanja s starši.
 - *Značilnosti šole*, med katere uvrščata vrsto in stopnjo šole, velikost šole, socialno-ekonomski status šole, klimo v šoli in odnos do sodelovanja s starši.
 - *Značilnosti širše okolice*, pri čemer gre za možnosti sodelovanja z drugimi institucijami v okolju šole in doma, podporo v drugih institucijah, varnost in spodbudnost okolice, v kateri je šola in v kateri otrok živi.
 - K tem dejavnikom J. L. Epstein (1996) dodaja še *čas*, ki je na voljo za sodelovanje tako s strani šole kot s strani staršev; pomanjkanje časa negativno vpliva na odnos in medsebojno sodelovanje.

Kot vidimo, gre za vrsto subjektivnih in objektivnih dejavnikov, ki pa lahko sodelovanje ter partnerski odnos med šolo in domom spodbujajo ali pa zavirajo. Sodelovanje bo tem bolj uspešno, čim bolj bodo učitelji, svetovalni delavci in starši poznali ter razumeli značilnosti (posebnosti) drug drugega in odnos ter držo do medsebojnega sodelovanja. Pri tem so pomembna tudi pričakovanja, ki jih imajo šola (učitelji in drugi strokovni delavci) in starši eden do drugega. Pričakovanja šole in staršev o sodelovanju so tista, ki vplivajo na motivacijo za sodelovanje, ki usmerjajo sodelovanje in hkrati vplivajo na učinkovitost le-tega. Ta pričakovanja se lahko medsebojno ujemajo, velikokrat pa so tudi različna in močno mimobežna (prim. Resman 1992). Kolikor manj je soglasja med pričakovanji šole in staršev, toliko večja je nevarnost neuspeha v medsebojnem sodelovanju in toliko bolj verjetno je nezadovoljstvo ter razočaranje obeh.

Številne raziskave (glej Henderson in Berla 1994; Epstein 1995; Booth in Dunn 1996; Elizalde-Utnick 2002; Esler idr. 2002; Gonzalez-DeHass idr. 2005; Textor 2006) dokazujejo, da kakovostno sodelovanje med šolo in domom pomembno vpliva na razvoj, motivacijo in uspeh otroka v šoli ter odnos do nje; povezano je na primer z visokimi rezultati v šoli (ocenami, rešenimi testi, uspehom pri branju), višjo motivacijo za delo v šoli, bolj pozitivnim odnosom do šole, rednejšim obiskovanjem šole in pouka, prizadevanjem za šolo, zmanjšanjem neprimerne vedenja pri pouku, zmanjšanjem neuspeha v šoli, boljše kakovostjo opravljenih domačih nalog, otroci vidijo več podobnosti med šolo in domom ipd. Prav tako kakovostno sodelovanje med šolo in domom pozitivno vpliva na družino oziroma starše, učitelje oziroma šolo nasploh. J. L. Epstein (1995) navaja prednosti in koristi sodelovanja za starše, učitelje in šolo. Kot prednosti za starše našteva: starši dobijo v šoli zamisli, kako otroku pomagati doma; spoznajo, kako deluje šola, in spoznajo vzgojno-izobraževalne programe; se bolj zavzamejo za otroka in ga podpirajo; postanejo samozavestnejši glede pomoči otroku pri učenju; imajo

pozitivnejši odnos do učiteljev in šole nasploh. Prednosti za učitelje oziroma šolo pa se kažejo: v zvišanju morale pri učiteljih; starši bolj cenijo učitelje; učitelji menijo, da so starši bolj pripravljeni pomagati učitelju oziroma šoli; učitelji dobijo podporo staršev in navsezadnje – izboljšajo se dosežki učencev.

Vloga svetovalnega delavca pri sodelovanju med šolo in domom

Nekateri avtorji (prim. Christenson 1995; Esler idr. 2002) predlagajo, naj svetovalni delavec prevzame vodilno in koordinacijsko vlogo pri sodelovanju med šolo in domom. Svetovalni delavec naj bi prevzel vlogo iniciatorja in sodelavca tako z učitelji kot starši in v teh dveh vlogah v svoje delo pogosteje vpeljeval *posvetovanje* in *koordinacijo* kot obliki svetovalnega dela v vrtcu in šoli. Pri posvetovanju gre za »/.../ sodelovanje s 'tretjo stranko', s starši, učitelji, vodstvom šole in drugimi, ki jim je v ospredju skrb za otrok/učenec, imajo nanj vpliv ter jim je tudi v ospredju njegovo delo in razvoj« (Resman 1999, str. 70–71). Gre torej za tri osebe (svetovalca, svetovanca in posvetovanca), pri čemer sodelujeta dva skupaj (svetovalec in posvetovanec – učitelj, starši), z namenom pomagati tretjemu (svetovancu – otroku). Posvetovancu se daje podpora in pomoč pri iskanju odgovorov na vprašanja, ki se pojavljajo v zvezi s svetovancem. Pomaga se mu pri razvoju zaupanja vase, pri osvajanju znanja in spretnosti za delo s svetovancem. Koordinacija pa je »/.../ proces, pri katerem svetovalec prevzema pobudo pri upravljanju in vodenju posameznih aktivnosti oziroma programov, vezanih na rast, razvoj, življenje in delo posameznikov ali skupin učencev/otrok« (prav tam, str. 71). Svetovalni delavec v vlogi koordinatorja je iniciator sprememb socialnega okolja, saj je za otrokov normalni razvoj treba spreminjati (prilagajati) socialno okolje, tako da bo le-to bolj naklonjeno otroku. Vloga koordinatorja zato zajema tudi sodelovanje svetovalnega delavca v timih, projektih, dejavnostih, ki zadevajo izobraževanje učiteljev, staršev in sodelovanje v projektih med šolo in/ali starši ter zunanjimi institucijami.

S posvetovanjem in koordinacijo naj bi bil svetovalni delavec oziroma svetovalna služba prostor zbliževanja med starši in šolo (učitelji in drugimi strokovnimi delavci), prostor povezovanja, medsebojne pomoči in podpore, v katerem se združijo viri moči, podelijo znanje in izkušnje vseh udeleženih. Temelji za ustvarjanje takšnega prostora so strokovnost svetovalnega delavca, ki mu daje kompetence za ugotavljanje in oblikovanje učinkovitih načinov za vzpostavljanje komunikacije s starši, izvirnih in staršem prilagojenih (fleksibilnih) oblik srečevanj, presojanje dinamike odnosov ter pogojev (značilnosti) za ustvarjanje medsebojnega zaupanja. Na tem mestu bomo podrobneje opredelili sodelovalni oziroma partnerski odnos, ki naj bi se razvil med svetovalnim delavcem, starši in učitelji.

Oblikovanje zaupljivega partnerskega odnosa svetovalnega delavca s starši in učitelji ter med njimi bo odvisno od tega, koliko bo svetovalnemu delavcu v te odnose uspelo vnesti empatično razumevanje, medsebojno sprejemanje in kongruentnost oziroma pristnost (Rogers 1957). C. R. Rogers, avtor k ose-

bi usmerjene teorije svetovanja², poudarja, da mora svetovalni delavec poleg dobrega poznavanje samega sebe »izražati« tudi zgoraj omenjene lastnosti, t. i. temeljne pogoje, brez katerih ne more biti uspešen in učinkovit pri svojem delu. Če je svetovalni delavec v svojem odnosu z drugim sposoben izpolniti te tri temeljne pogoje, in sicer na način, da imajo pomen za drugega, potem bo njuno medsebojno sodelovanje uspešno in učinkovito. Empatično razumevanje avtor opredeljuje kot sposobnost posameznika, da vstopi v svet drugega človeka in nato iz njega izstopi, ne da bi pri tem postal ta druga oseba. Empatija pomeni razumevanje sveta drugega tako, kot ga vidi on sam. Pomeni videti stvari z njegovega zornega kota, se postaviti na njegovo mesto, biti v njegovi koži. Empatija ni ponavljanje tistega, kar je svetovanec rekel, pač pa je sposobnost vživeti se v drugega, razumeti njegove misli, čustva in dejanja. Tu se poudarja predvsem kognitivna dimenzija empatije, pri kateri gre za sposobnost menjave perspektiv, to pomeni začasno zamenjavo mentalnih presoj, sodb, tako da posameznik začasno opusti svoje mnenje in prevzame mnenje drugega (Ule 2005, str. 347). K tej dimenziji je treba dodati še dve (prav tam): čustveno dimenzijo, sočutje, ki posamezniku omogoča, da se vživi v občutke in čustva drugega, in etično dimenzijo, skrb za dobro drugega; poleg vživljanja v misli in čustva drugega ima empatija tudi dinamično, akcijsko dimenzijo, ki spodbuja posameznika, da prevzame odgovornost za dobro počutje drugega.

Druga lastnost oziroma pogoj je brezpogojno pozitivno sprejemanje, ki pomeni sprejemanje in spoštovanje posameznika takšnega, kot je, ne glede na to, kaj je/bo povedal ali kaj je/bo storil, ne glede na njegovo ravnanje ali njegova čustva. Pomeni sprejeti človekovo individualnost, sprejeti človeka z vsemi njegovimi pozitivnimi in negativnimi lastnostmi, ravnanji in čustvi, kot nepopolnega, kot edinstvenega, vrednega in cenjenega človeka.

Tretja lastnost, kongruentnost oziroma pristnost označuje svetovalnega delavca, ki je pristen sam v sebi, je odprt, jasen, »brez fasade«, spontan, avtentičen, se zaveda svojih čustev, ki jih je treba včasih deliti s sogovornikom, četudi so morda negativna. Kongruenten posameznik svobodno občuti in doživlja vse, kar se pojavlja v odnosu. Se ne pretvarja, v odnos z drugim vstopa kot njemu enak, z njim se poveže in ta vez presega profesionalni okvir dela oziroma odnosa. To pomeni, da se je svetovalni delavec na sogovornika pripravljen odzvati kot človek na človeka, saj ni le profesionallec, je tudi oseba z lastnimi mislimi, občutki in vedenji.

Seveda morajo biti tudi sogovorniki svetovalnega delavca, v našem primeru starši in učitelji, sposobni empatije in morajo sprejemati ter spoštovati svetovalnega delavca in odnos med njima. Vsak svetovallec si namreč želi, da bi ga drugi sprejeli kot kompetentnega, da bi bili v odnosu z njim iskreni in pristni.

² Pri opredelitvi dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje sodelovalnega oziroma partnerskega odnosa med svetovalnimi delavci, starši in učitelji, bomo izhajali iz k osebni usmerjene teorije svetovanja (Rogers 1957) in kratke, k rešitvam usmerjene terapije oziroma teorije svetovanja (de Shazer 1985), ki predstavljata dve izmed izhodiščnih teorij svetovanja, na katerih danes sloni svetovalno delo v vrtcu in šoli – svetovanje, posvetovanje, koordinacija (prim. Resman 1999; Pečjak 2004; Brigman idr. 2005).

S takšnimi sogovorniki bo svetovalni delavec lahko vzpostavil stik, odnos in pri delu z njimi dosegel zastavljene cilje.

Na oblikovanje partnerskega odnosa bo poleg opisanih elementov vplivala tudi kakovost vzpostavljene delovne zveze ali delovnega odnosa (prim. Čačinovič Vogrinčič idr. 2005; de Shazer 1985), ki ga lahko označimo kot sodelovalno prizadevanje k skupnim ciljem, ki je usmerjen v »tukaj in zdaj« ter prihodnost, ki je pozitivno in optimistično naravnano, v katerem se srečujejo enakovredni sogovorniki, v katerem se spoštujejo in upoštevajo kompetence udeleženi sogovornikov, viri moči, prepričanja, vedenja in izkušnje, ki so bili v preteklosti učinkoviti. Takšen odnos omogoča vzpostavljanje prostora, v katerem udeleženi medsebojno sodelujejo, se dogovarjajo ter soustvarjajo cilje in naloge medsebojnega sodelovanja (prav tam).

S partnerskim odnosom, ki bo vseboval prej opisane elemente, bo svetovalni delavec motiviral starše in tudi učitelje k medsebojnemu sodelovanju. K večji motivaciji staršev in učiteljev za sodelovanje pa lahko spodbuja tudi z informiranjem staršev o pozitivnih učinkih medsebojnega sodelovanja, z rednim izmenjavanjem informacij predvsem o otrokovem razvoju in napredovanju v šoli in doma, pa tudi o delu šole nasploh, s skupnim izobraževanjem učiteljev in staršev, z združevanjem le-teh v skupnih akcijah, kar omogoča medsebojno spoznavanje in učenje en od drugega ter pridobivanje (pozitivnih) izkušenj.

Ustvariti zaupljiv odnos in sodelovanje s starši pa ni (vedno) lahko početje, saj je odvisen od številnih že naštetih dejavnikov in njihove medsebojne interakcije. L. B. Liontos (1992, v Esler idr. 2002, str. 395) navaja ovire za sodelovanje med šolo in domom. Kot ovire pri starših vidi: občutke neuspeha in nizke samopodobe; negativen odnos in slabe izkušnje z lastnim šolanjem; občutek, da jih šola oziroma učitelji ne spoštujejo in ne sprejemajo kot ostale starše; prepričanje, da je otrokovo delo v šoli stvar šole; kulturne in jezikovne ovire; socialno-ekonomske ali čustvene zadrege; logistične težave, npr. pomanjkanje časa, težave glede varstva otrok, težave s prevozom, z delovnim časom ipd. Kot ovire pri učiteljih in šoli našteva: šola jemlje vključevanje staršev kot »neprijetno« obveznost; zmedenost učiteljev glede svoje vloge v odnosu s starši; občutek učiteljev, da niso sposobni sodelovati in delati z družinami v stiski; premalo znanja za delo na primer z ločenimi starši, družinami, kjer se izvaja nasilje, družinami, ki prihajajo iz drugega kulturnega in jezikovnega okolja itn.; stereotipi o revnih, marginalnih družinah, npr. da jim ni mar za otroka in da ne želijo sodelovati v delu šole; s tem povezana nizka pričakovanja učiteljev do otrok z različnimi težavami; nezanimanje in pasivna vloga šole pri vključevanju staršev v dejavnosti šole, da bi se le-ti počutili dobrodošle; komunikacija šole s starši se osredotoča na slabe, negativne novice; šola se kaže kot nedostopna in vzvišena do staršev; pomanjkanje finančnih sredstev in časa. Te ovire je treba na šoli identificirati, jih sprejeti, razumeti in sistematično odpravljati. To omogoča evalvacija dosedanje prakse sodelovanja s starši, s katero se ovrednoti lastno ravnanje, spoznava svojo moč in nemoč, učinkovitost in neučinkovitost dosedanjega dela s starši. Evalvacija, ki naj bi vključevala vse udeležene v sodelovanju, omogoča tako na institucionalni kot osebni ravni refleksijo o vzpostavljenem odnosu in dosežani praksi medsebojnega sodelovanja.

Vzpostavljanje stika in sodelovalnega odnosa svetovalnega delavca s starši – empirična raziskava

Namen raziskave

Z namenom, da bi proučili vlogo svetovalnih delavcev pri sodelovanju med šolo/vrtcem in starši, smo se lotili raziskave z naslovom Stanje in perspektive sodelovanja svetovalnih delavcev s starši, ki je del širšega projekta o sodelovanju med šolo in domom. Cilj raziskave je celostno proučiti dosedanje dobre in morebitne slabe izkušnje sodelovanja šole in svetovalnih delavcev s starši ter poiskati možnosti in poti za tesnejše povezovanje šole in svetovalnih delavcev s starši. V prispevku bomo prikazali del izsledkov te raziskave, ki se nanašajo na poznavanje svetovalne službe med starši, od kod pobuda za vzpostavljajanje stikov, načine vzpostavljanja stikov, oblike srečevanj s starši, prilagajanje staršem in elemente pri vzpostavljanju zaupljivega odnosa ter vzdrževanja stikov. Ker se v eni izmed preteklih raziskav (glej Resman idr. 1999) pri delu svetovalnih delavcev iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol kažejo nekatere razlike, bomo ugotavljali, ali se tudi pri vzpostavljanju stika in odnosa s starši kažejo razlike v tem, kako te odnose vzpostavljajo svetovalni delavci v vrtcu, v osnovni in kako v srednji šoli.

Metodologija

Raziskovalna metoda

V empirični raziskavi smo uporabili deskriptivno in kavzalno-neeksperimentalno metodo pedagoškega raziskovanja.

Vzorec

Vprašalnik smo poslali 450 svetovalnim delavcem iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol (po evidenci Zavoda RS za šolstvo). Izpolnilo ga je 165 (36,7 %) svetovalnih delavcev. Glede na delež osnovne populacije, ki je zajet v vzorec, ocenjujejo, da ima le-ta visoko reprezentativnost, čeprav način izbora ni bil slučajnost. Glede na spol je v raziskavi sodelovalo 155 (94,5 %) žensk in 9 (5,5 %) moških (1 anketiranec ni podal podatka o spolu), starih od 23 do 57 let, povprečno 41,97 leta. Glede na profil je sodelovalo 39,9 % pedagogov, 25,2 % psihologov, trije anketiranci (1,8 %) so bili po profilu »pedagog in psiholog«, 22,1 % socialnih delavcev, 9,2 % socialnih pedagogov in trije (1,8 %) specialni pedagogi – defektologi. Dva anketiranca sta imela opravljeno tudi specializacijo iz zakonske in/ali družinske terapije. Iz osnovne šole je sodelovalo 79,9 %, iz srednje šole 15,2 % in iz vrtca 4,9 % svetovalnih delavcev. Leta delovnih izkušenj anketiranih svetovalnih delavcev se gibljejo od 2 mesecev do 37 let, povprečno 17,32 leta.

Instrument za zbiranje podatkov

Za namene raziskave smo sestavili izvirni vprašalnik za svetovalne delavce³, ki poleg nekaterih osnovnih (osebnih) podatkov anketirancev (spol, starost, zakonski stan, stopnja in smer izobrazbe, delovna doba, strokovni naziv, vrsta institucije, v kateri so zaposleni, število oddelkov in otrok v instituciji, število sodelavcev v svetovalni službi) vsebuje enajst vsebinskih sklopov: načelni odnos svetovalnih delavcev do sodelovanja s starši, zbiranje podatkov o učencih in starših, vzpostavljanje stika s starši, oblike dela s starši, ciljne skupine staršev, vsebina pogovorov s starši, izobraževanje staršev, vzpostavljanje in vzdrževanje zaupljivega odnosa s starši, sodelovanje s starši otrok s posebnimi potrebami, izkušnje s sodelovanjem staršev različnih kulturnih izvorov in manevrski prostor za izboljšanje sodelovanja s starši. V našem prispevku se bomo omejili le na dva vsebinska sklopa: vzpostavljanje stika s starši in vzpostavljanje ter vzdrževanje zaupljivega odnosa s starši. Veljavnost vprašalnika smo opravili z racionalnim preizkusom. Vprašalnik smo sestavili najprej v preliminarni obliki in ga dali v oceno in presojo članom projektne skupine. Po njihovih pripombah izpopolnjen anketni vprašalnik so izpolnile štiri svetovalne delavke, ki so označile vprašanja ter izraze, ki so bili nejasni, in zapisale predloge za korekcijo ter dopolnitev. Njihove opombe in odgovore smo pregledali ter vprašalnik v končni obliki izpopolnili. Zanesljivost smo določili za ocenjevalno lestvico, ki je vključena v anketni vprašalnik in jo obravnavamo tudi v tem prispevku (iz lestvice smo izločili eno postavko, saj smo pri obdelavi podatkov opazili, da je anketiranci niso interpretirali enako); za mero zanesljivosti smo izračunali Cronbachov koeficient alfa, ki znaša 0,702.

Postopek zbiranja in obdelave podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo decembra 2007 v okviru raziskovalnega projekta z naslovom Vzvodi uspešnega sodelovanja med šolo in domom – sodobne rešitve in perspektive (nosilka dr. J. Kalin). Vprašalnike smo svetovalnim delavcem poslali po e-pošti, vračali so jih po navadni pošti. Sledila sta vnos in statistična obdelava podatkov anketnega vprašalnika, ki smo jo opravili z računalniškim programom SPSS. Spremenljivke, ki smo jih določili na podlagi vprašalnika, so opisne (nominalne in ordinalne) pa tudi številske (intervalne). Spremenljivke v sklopih ocenjevalnih lestvic, ki so vključene v anketni vprašalnik in po svoji naravi ordinalne, smo zaradi večje nazornosti pri prikazovanju rezultatov in lažje primerjave posameznih spremenljivk obravnavali kot intervalne. Pri odgovorih na anketna vprašanja, ki jih obravnavamo v tem prispevku, smo uporabili frekvenčno distribucijo opisnih spremenljivk in osnovno deskriptivno statistiko številskih spremenljivk ($\bar{X}$ = srednja vrednost,

³ Vprašanja za svetovalne delavce v šoli in vrtcu so bila v bistvu enaka, prilagodili smo le terminologijo. Nekaj vprašanj, značilnih za svetovalno delo v šoli, pa smo v vprašalniku za svetovalne delavce v vrtcu izpustili.

SD = standardni odklon, n = število anketirancev). Povezave med spremenljivkami smo preverili z χ^2 -preizkusom hipoteze neodvisnosti. V primerih, ko pogoj o teoretičnih frekvencah za χ^2 -preizkus ni bil izpolnjen, smo hipoteze preverili s Kullbackovim $2\hat{I}$ -preizkusom.

Rezultati in interpretacija

Kako se svetovalni delavci predstavijo staršem?

Predvidevamo, da starši danes večinoma poznajo oziroma so že slišali za svetovalno službo, saj so jo najverjetneje spoznali med svojim šolanjem. Vprašanje pa je, ali je njihova predstava o svetovalni službi prava. Svetovalni delavec bi moral predstaviti staršem svoj program, oblike in načine dela zato, da bi starši spoznali in vedeli, kakšna je njegova vloga, kaj lahko od njega pričakujejo in kaj lahko svetovalna služba pričakuje od njih. Če starši tega ne poznajo, imajo lahko o svetovalnem delavcu drugačne predstave in pričakovanja. V skladu s tem smo zato najprej preverjali, kako se svetovalni delavci najpogosteje predstavijo staršem, kje starši izvedo za svetovalne delavce in kje se lahko poznanimajo o njihovem delu.⁴ Dobljeni rezultati kažejo, da se svetovalni delavci predstavijo staršem na različne načine, ki se med seboj velikokrat prepletajo. Največkrat se staršem predstavijo ob vpisu novincev v šolo oziroma vrtec ($\bar{x} = 3,80$, SD = 0,59, n = 162), pogosto pa tudi prek otrok (učencev, dijakov), ki potrebujejo pomoč svetovalnega delavca ($\bar{x} = 3,55$, SD = 0,60, n = 163), v šolskih ali vrtčevskih publikacijah ($\bar{x} = 3,49$, SD = 0,72, n = 162), na informativnih dnevih, dnevih odprtih vrat, spoznavnih dnevih ipd. ($\bar{x} = 3,25$, SD = 0,91, n = 153), na roditeljskih sestankih ($\bar{x} = 3,24$, SD = 0,67, n = 161), na šolskih, oddelčnih, razrednih, govorilnih oziroma pogovornih urah ($\bar{x} = 3,20$, SD = 0,74, n = 161), v okviru spletne strani šole/vrtca ($\bar{x} = 3,14$, SD = 0,97, n = 160) in navsezadnje v pisnih informacij o tem, kdo je svetovalni delavec in kakšen je namen svetovalne službe ($\bar{x} = 2,76$, SD = 1,07, n = 154).

Pri preverjanju, ali se pri predstavitvi staršem kažejo razlike glede na to, kje je svetovalni delavec zaposlen, se statistično pomembne razlike pokažejo pri postavkah: »na informativnih dnevih, dnevih odprtih vrat, spoznavnih dnevih ipd.« ($2\hat{I} = 15,494$, g = 6, P = 0,017), »na šolskih, oddelčnih, razrednih, govorilnih oziroma pogovornih urah« ($2\hat{I} = 13,647$, g = 6, P = 0,034) in »prek otrok (učencev, dijakov), ki potrebujejo pomoč svetovalnega delavca« ($2\hat{I} = 18,210$, g = 6, P = 0,006). Svetovalni delavci v srednji šoli se v primerjavi s svetovalnimi delavci v osnovnih šolah in vrtcih staršem pogosteje predstavljajo na informativnih dnevih, dnevih odprtih vrat ali spoznavnih dnevih. Svetovalni delavci iz osnovne šole se v primerjavi s svetovalnimi delavci iz vrtcev in srednjih šol staršem pogosteje predstavljajo pri šolskih, oddelčnih, razrednih, govorilnih oziroma

⁴ Svetovalni delavci so ocenjevali osem postavk glede predstavitve staršem na štiristopenjski ocenjevalni lestvici, pri čemer je pomenilo: 1 – nikoli, 2 – redko, 3 – pogosto, 4 – vedno. Pod »Drugo« so imeli možnost napisati tudi druge oblike predstavljanja staršem.

pogovornih urah. V vrtcu pa se svetovalni delavci v primerjavi s svetovalnimi delavci iz osnovnih in srednjih šol staršem pogostejše predstavijo prek učencev, ki potrebujejo njihovo pomoč.

Rezultati torej kažejo, da se svetovalni delavci, ne glede na pokazane razlike, redno vključujejo v različne dejavnosti šole, kjer prisostvujejo tudi starši. To jim omogoča, da predstavijo svojo vlogo v šoli, delo, ki ga opravljajo, in čas, ko so dosegljivi za pogovor, morebitno pomoč in podporo. Poleg prej naštetih načinov vzpostavljanja stika s starši se svetovalni delavci, kot so navajali pod »Drugo« (n = 18), staršem predstavijo tudi v okviru različnih predavanj, delavnic, omizij, šole za starše, ki jih organizirajo sami, učitelji ali vodstvo šole. Nekateri se staršem predstavijo celo v krajevnih medijih – krajevnem časniku, biltenu ali na krajevni televiziji. Nekateri se odločijo za posrednejše oblike predstavljanja staršem, npr. v različnih zgibankah, časnikih, biltenih, elektronski pošti ipd., drugi pa se staršem raje predstavijo v osebnem stiku, na različnih formalnih in neformalnih srečanjih ter prireditvah šole. Zadovoljstvo oziroma dobre izkušnje s svetovalno službo so, kot poudarja nekaj anketirancev, dobra promocija svetovalne službe. Pozitivne izkušnje in informacije o svetovalni službi se med starši hitro širijo, zato so le-te dobra »reklama« za ustvarjanje ugleda in oblikovanje zaupanja v svetovalne delavce. Velja pa tudi nasprotno: negativne izkušnje zapirajo vrata svetovalni službi do staršev, saj se jih bodo le-ti najverjetneje izogibali.

Pobuda za iskanje (vzpostavljanje) stikov s starši

Zanimalo nas je, od kod pobuda za iskanje (vzpostavljanje) stikov s starši.⁵ Rezultati kažejo, da dajo pobudo za iskanje (vzpostavljanje) stikov s starši največkrat svetovalni delavci sami ($\bar{x}$ = 3,02, SD = 0,38, n = 165), učitelji ($\bar{x}$ = 2,92, SD = 0,31, n = 165) ali pa starši pridejo sami ($\bar{x}$ = 2,75, SD = 0,46, n = 164). Pobudo za vzpostavljanje stikov dajo navadno tudi ravnatelji ($\bar{x}$ = 2,31, SD = 0,60, n = 162), redkeje pa otroci (učenci, dijaki) ($\bar{x}$ = 2,04, SD = 0,58, n = 160) ali zunanje institucije ($\bar{x}$ = 1,90, SD = 0,52, n = 163). Trije svetovalni delavci so pod »Drugo« opozorili, da gre pogosto za kombinirano pobudo svetovalnih delavcev in učiteljev. Ti rezultati so pričakovani, saj so predvsem svetovalna služba in učitelji oziroma vzgojitelji tisti, od katerih se pričakuje, da bodo spodbujali k vzpostavljanju stika in sodelovanja s starši. Raziskava, ki je med drugim proučevala sodelovanje učiteljev in vodstvenih delavcev s šolskimi svetovalnimi delavci (Bečaj 1999; 1999 a), na primer kaže, da postavljajo vodstveni delavci na prvo mesto, kjer pričakujejo pomoč in sodelovanje s svetovalno službo, povezovanje s starši (94 % vodstvenih delavcev iz osnovne in 87 % iz srednje šole). V isti raziskavi se hkrati kaže, da se 44 % učiteljev iz osnovne

⁵ Svetovalni delavci so ocenjevali šest postavk, ki so se vsebinsko nanašale na pobude za iskanje stikov s starši, na štiristopenjski ocenjevalni lestvici, pri čemer je pomenilo: 1 – nikoli, 2 – redko, 3 – pogosto, 4 – vedno. Pod »Drugo« so imeli možnost napisati tudi morebitne druge pobude za vzpostavljanje stikov s starši.

in 29 % učiteljev iz srednje šole na svetovalno službo obrne zaradi staršev posameznih otrok. Od tod najverjetneje prihaja skupna pobuda za vzpostavitev stika s starši. V naši raziskavi je spodbuden podatek, da se veliko staršev samih obrne na svetovalne delavce ($\bar{X} = 2,75$), to nakazuje, da starši dobro sprejemajo svetovalne delavce. Za osvetljevanje te ugotovitve bi bilo zanimivo vedeti, kaj starše motivira za »obisk« svetovalnega delavca in kakšne so njihove izkušnje s svetovalnimi delavci.

Pri preverjanju razlik med svetovalnimi delavci v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah glede pobude za iskanje (vzpostavljanje) stikov s starši se statistično pomembne razlike pokažejo pri postavki »dajo pobudo otroci (učenci, dijaki)« ($2\hat{I} = 24,941$, $g = 6$, $P = 0,000$). Pričakovano je, da dajo zaradi starosti otrok, stopnje institucije in organizacije dela v posamezni instituciji (prim. Resman idr. 1999) pobudo za vzpostavljanje stikov s starši otroci (učenci, dijaki) redkeje v vrtcih oziroma v osnovni kot v srednji šoli.

Načini vzpostavljanja stika s starši

V nadaljevanju nas je zanimalo, na kakšne načine svetovalni delavci vzpostavljajo stik s starši.⁶ Izmed 165 anketiranih svetovalnih delavcev jih večina (89,7 %) vzpostavlja stik s starši tako, da starše (po)kliče po telefonu, zelo pogosto pa tudi preko pisnih obvestil (81,2 %). Več kot polovica svetovalnih delavcev (59,4 %) vzpostavlja stik s starši s sporočili prek otrok (učencev, dijakov), več kot tretjina (39,4 %) ima objavljen svoj delovni čas na vratih svoje pisarne in spletni strani šole oziroma vrtca. 20 % svetovalnih delavcev pri vzpostavljanju stikov s starši uporablja elektronsko pošto in le eden (0,6 %) uporablja internetni forum. Devetnajst (11,5 %) svetovalnih delavcev se odloči za obiske staršev in otrok na domu. Dva svetovana delavca sta navajala pod »Drugo«, da imata svoj delovni čas objavljen tudi v publikaciji šole, dva pa skupaj s starši oziroma učitelji načrtujeta, kdaj se bodo srečevali. Pri preverjanju razlik v odgovorih svetovalnih delavcev iz različnih institucij (vrtca, osnovne in srednje šole) glede načinov vzpostavljanja stikov s starši na podlagi izračunanih preizkusov ne moremo trditi, da se odgovori svetovalni delavcev med seboj bistveno razlikujejo.

Ali se svetovalnim delavcem zdijo dosedanji načini vzpostavljanja stika s starši ustrezni oziroma ali imajo nameravajo v prihodnje uporabljati tudi kakšen drug način vzpostavljanja stika s starši?⁷ Od 162 anketiranih svetovalnih delavcev (trije odgovora niso podali) jih 79,6 % meni, da so dosedanji načini vzpostavljanja stikov s starši ustrezni in da drugačnih načinov ne nameravajo uporabljati. Noben svetovalni delavec ni odgovoril, da drugačnih načinov vzpostavljanja stika s starši ne nameravata uporabljati, ker za to nima drugih možnosti. Nekoliko manj kot petina (31 oziroma 19,1 %) pa jih namerava v prihodnje uporabljati še druge načine vzpostavljanja stika s starši. Od tega

⁶ Pri odgovoru so imeli možnost obkrožiti več postavk, ki so se vsebinsko nanašale na načine vzpostavljanja stika s starši. Pod »Drugo« so lahko dopisali svoj odgovor.

⁷ Pri odgovoru so imeli možnost obkrožiti eno izmed več postavk.

jih bo 24 pogosteje uporabljalo elektronsko pošto in medmrežje nasploh, npr. se izpopolnilo v uporabi elektronske pošte, na spletni strani šole oblikovalo svetovalni kotichek za starše in pripravilo predstavitev svetovalne službe ipd. Trije nameravajo imeti govorilne ure v popoldanskem času, ker jih doslej niso še imeli, eden pa se je odločil, da bo vzpostavljajal stike tudi z obiski na domu. Nekaj jih želi pogosteje organizirati omizja, sklope delavnic za starše in izobraževanje oziroma šolo za starše, na katerih bi se pogovarjali o aktualnih vprašanjih. Pod »Drugo« sta dva svetovalna delavca (1,2 %) zapisala, da o drugih načinih doslej še nista razmišljala. Tudi tu ne moremo reči, da se odgovori svetovalnih delavcev iz različnih institucij glede uporabe drugih načinov vzpostavljanja stika s starši med seboj bistveno razlikujejo.

Na podlagi dobljenih rezultatov lahko sklenemo, da svetovalni delavci ne glede na to, kje so zaposleni, pri vzpostavljanju stika s starši uporabljajo različne, vendar že ustaljene in utečene načine, največkrat telefon, pisna obvestila in sporočila po otrocih (učencih, dijakih). Dobljeni rezultati hkrati nakazujejo pripravljenost za uporabo novejših prijemov. V mislih imamo predvsem elektronsko pošto in medmrežje (splet) nasploh, ki po mnenju nekaterih avtorjev (prim. Graham-Clay 2005) omogoča hitrejšo in učinkovitejšo vzpostavljanje stika in komunikacijo s starši. Ta medij ima namreč nekaj posebnosti (prednosti), npr. hitra, široka, enostavna dostopnost in dosegljivost, anonimnost ipd., zaradi katerih je postal tako pogosta in priljubljena oblika medosebnega komuniciranja. Vzpostavljanje stikov po medmrežju je dobrodošlo predvsem tedaj, ko gre za logistične težave pri starših, npr. težave glede varstva otrok, težave s prevozom, z delovnim časom ipd.; ko gre za starše, ki so v osebni (neposredni, »iz oči v oči«) stiku bolj prestrašeni, nezaupljivi, zmedeni, vznemirjeni in nespretni; za tiste, ki se počutijo ogrožene, nemočne, ponižane, če stopijo v šolo ali svetovalčevo pisarno, in podobno. Zagotovo lahko medmrežje in možnosti v okviru le-tega uporabimo bodisi kot »pripomoček« za začetek vzpostavitve stika s starši bodisi kot način vzdrževanja odnosa in medsebojnega sodelovanja. Možnosti je več: uporaba elektronske pošte, oblikovanje spletne strani šole in v okviru tega oblikovanje spletnega foruma, spletnega »kotička« za starše z najrazličnejšimi vsebinami, spletnega časnika, za katerega prispevajo vsebine delavci šole, starši, otroci (učenci, dijaki), možnosti (po)svetovanja s starši/učitelji po elektronski pošti, možnosti neposrednega (on-line) (po)svetovanja s starši/učitelji – slednje se lahko izvaja kot govorilne ure, in podobno. Paziti je treba le, da ne bi postal to edini način vzpostavljanja in vzdrževanja stika ter odnosa s starši.

Srečevanje s starši

Delo svetovalnega delavca s starši naj bi bilo individualno in skupinsko, zajemalo naj bi govorilne oziroma pogovorne ure za starše, svetovanje staršem in družinam, predavanja, delavnice in druge oblike skupinskega dela s starši. Poleg tega naj bi se svetovalni delavci vključevali v druge oblike dela s starši, ki obstajajo v šoli. Med formalne uvrščamo svet staršev, roditeljske sestanke in govorilne ure učiteljev, razrednikov. Med neformalne oblike sodelovanja s starši pa

sodijo dan odprtih vrat (odprte učne ure, odprta vrata šole, starši predstavljajo ...), sodelovanje staršev na razstavah in prireditvah šole, vključevanje staršev v različne projekte in interesne dejavnosti, obiske staršev pri pouku, svetovanje staršem za bolj kakovostno pomoč otroku doma in podobno (Intihar in Kepec 2002). Svetovalni delavci naj bi bili v okviru teh dejavnosti v pomoč in podporo vsem udeleženi, tudi staršem. Izhajajoč iz tega smo preverjali, v katerih primerih se svetovalni delavci v resnici srečujejo oziroma prihajajo v stik s starši.⁸ Rezultati kažejo, da se svetovalni delavci s starši najpogosteje srečujejo na individualnih pogovorih v svoji pisarni; to je razumljivo, saj prihajajo starši v stik s svetovalcem največkrat zaradi svojega otroka in specifičnih težav, ki jih ima otrok. Roditeljski sestanki kot druga najpogostejša oblika in govorilne oziroma pogovorne ure učiteljev kot tretja najpogostejša oblika, kjer prihajajo svetovalni delavci v stik s starši, sta tisti priložnosti, ob katerih se imajo svetovalni delavci priložnost seznaniti s starši; to sta spoznavni, informativni in posvetovalni obliki srečevanj, ki se pozneje, ko se pokaže potreba, lahko nadaljujejo na »štiri oči«. Najmanj pogosto se svetovalni delavci in starši srečujejo na neformalnih srečanjih (proslavah, razstavah ipd.). Pod »Drugo« (n = 11) so svetovalni delavci navajali tudi srečanja, ki jih organizirajo posebej za starše (predavanja, delavnice, šola za starše ipd.), sestanke sveta staršev, timske sestanke in skupne obravnave družin v okviru centrov za socialno delo ali svetovalnih centrov za otroke, mladostnike in starše. Vidimo torej, da se svetovalni delavci srečujejo s starši najpogosteje v okviru formalnih oblik sodelovanja s starši, manj pogosto pa v okviru neformalnih oblik. Kot pri vzpostavljanju stika s starši gre tudi tu v glavnem za že uveljavljene in utečene oblike sodelovanja s starši, saj tudi pod »Drugo« svetovalni delavci niso omenjali nobenih posebnih načinov srečevanja oziroma sodelovanja s starši.

Pri preverjanju razlik med svetovalnimi delavci v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah glede tega, kje se le-ti v resnici srečujejo oziroma sodelujejo s starši, se statistično pomembne razlike pokažejo pri postavki »Neformalna srečanja« ($2\hat{I} = 13,414$, $g = 6$, $P = 0,037$). Najpogosteje se srečujejo na neformalnih srečanjih svetovalni delavci in starši v vrtcu, sledi osnovna šola in najmanj pogosto se srečujejo na neformalnih srečanjih svetovalni delavci in starši v srednji šoli. To je zaradi starosti otrok, stopnje institucije, organizacije, vsebine in filozofije dela v posamezni instituciji (prim. Resman idr. 1999) tudi pričakovano. Pri mlajših otrocih je potreba po sodelovanju med starši in vrtcem/šolo večja, pogosteje se izvaja v obliki posvetovanja med svetovalnim delavcem, vzgojiteljem/učiteljem in starši ter v obliki neformalnih srečanj. Pri starejših učencih, dijakih pa preide v ospredje skrb za učni uspeh in napredovanje le-teh, zato sodelovanje večkrat poteka ob teh vprašanjih. To je pogosteje v okviru formalnih oblik sodelovanja. Zaradi vedno večje storilnostne naravnosti, ki narašča s stopnjo šolanja, se sodelovanje med starši in šolo torej oži na skrb za otrokov učni uspeh. Od tega pa je odvisno tudi, kako pogosto in v okviru kakšnih oblik bo potekalo sodelovanje med šolo in starši.

⁸ Štiri postavke o srečevanju oziroma stiku s starši so svetovalni delavci rangirali od 1 (najpogosteje) do 4 (najmanj pogosto). Prav tako so imeli možnost zapisati svoj odgovor pod »Drugo«.

Prilagajanje staršem

V prvem delu tega prispevka smo ugotavljali, da na vzpostavljanje stika, odnosa in sodelovanja med šolo in domom vpliva vrsta dejavnikov, eden izmed teh je tudi čas (tako šole kot staršev), ki je na voljo za sodelovanje. Pomanjkanje časa, zlasti pa neusklajenost med delovnim časom svetovalnih delavcev in staršev je lahko ovira pri medsebojnem povezovanju in sodelovanju. Zato bi morale šole in svetovalni delavci pri organizaciji srečanj upoštevati zaposlenost staršev. Hoteli smo zvedeti, kako se svetovalni delavci prilagajajo staršem.⁹ Od 165 svetovalnih delavcev jih 65,5 % poroča, da večkrat pridejo na šolo ali vrtec v popoldanskem času in se tako prilagodijo posameznim staršem. Nekateri svetovalni delavci (16,4 %) delajo enkrat na teden v popoldanskem času. Manjšina (6 oziroma 3,6 %) jih meni, da je njihov delovni čas dopoldanski in takrat so na voljo tudi staršem. Od 24 (14,5 %) svetovalnih delavcev, ki so izbrali »Drugo«, jih 20 navaja, da imajo enkrat na mesec govorilne ure tudi v popoldanskem času, eden ima govorilne ure v popoldanskem času dvakrat na teden. Nekateri svetovalni delavci se staršem glede govorilnih ur prilagajajo v dopoldanskem času.

Pri preverjanju razlik med svetovalnimi delavci v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah glede prilagajanja staršem se pokažejo statistično pomembne razlike ($\chi^2 = 13,329$, $g = 6$, $P = 0,039$). Bistvene razlike se pokažejo pri dveh postavkah: »Enkrat na teden delam tudi v popoldanskem času« in »Že večkrat sem prišel na šolo v popoldanskem času in se prilagodil posameznim staršem«, in sicer: 40 % svetovalnih delavcev iz srednje šole dela enkrat na teden tudi v popoldanskem času, 44 % pa jih je že večkrat prišlo na šolo v popoldanskem času in se prilagodilo posameznim staršem. Pri svetovalnih delavcih v osnovni šoli je slika nekoliko drugačna: le 13 % svetovalnih delavcev v osnovni šoli dela enkrat na teden v popoldanskem času, kar 69,5 % pa jih je že večkrat prišlo na šolo v popoldanskem času in se prilagodilo posameznim staršem. Noben svetovalni delavec iz vrtca ne poroča, da dela enkrat na teden v popoldanskem času, kar 75 % pa jih poroča, da je večkrat prišlo v vrtec v popoldanskem času in se prilagodilo posameznim staršem. Da bi osvetlili dobljene podatke, bi bilo zanimivo podrobneje preveriti, kaj je razlog, da nastajajo med institucijami, predvsem med srednjo šolo z osnovno šolo in vrtcem, takšne razlike. Predpostavljamo, da je razlog za pogostejše popoldanske govorilne ure svetovalnih delavcev v srednji šoli mogoče iskati v načinih izvajanja pouka (v nekaterih srednjih šolah se pouk izvaja popoldan) in raznolikosti dijakov v srednjih šolah (srednjo šolo obiskujejo dijaki iz različnih koncev Slovenije). Predvidevamo, da se temu prilagajajo tudi svetovalni delavci.

Iz predstavljenih ugotovitev lahko povzamemo naslednje: spodbudno je, da se svetovalni delavci prilagajajo posameznim staršem tako, da po dogovoru z

⁹ Pri odgovoru so imeli možnost izmed več postavk obkrožiti eno. Postavke so bile: »Enkrat na teden delam tudi v popoldanskem času«, »Že večkrat sem prišel na šolo v popoldanskem času in se prilagodil posameznim staršem«, »Moj delovni čas je dopoldanski in takrat sem na voljo tudi staršem« in »Drugo«.

njimi pridejo na šolo ali vrtec dodatno, v popoldanskem času, oziroma enkrat na teden delajo popoldan. To kaže na njihovo prožnost pri prilagajanju staršem. Ker so redki svetovalni delavci, predvsem v osnovni šoli in vrtcu, ki delajo enkrat na teden popoldan, bi bilo vseeno vredno preveriti, ali staršem delovni čas svetovalnega delavca (in drugih strokovnih delavcev v šoli) ustreza; ali si morda želijo več srečanj v popoldanskem času; ali je delovni čas strokovnih delavcev v šoli/vrtcu ovira pri sodelovanju z njimi ipd. Šola in strokovni delavci naj bi bili občutljivi za delovni čas staršev. Prizadevali naj bi si biti dostopni v različnih časovnih terminih (možnosti vidimo v že prej omenjenem medmrežju), organizacija dejavnosti, v katere želi šola vključiti starše, pa naj bi bila prilagojena staršem. To bi zagotovo vplivalo na zблиževanje med šolo in domom.

S katerimi starši svetovalni delavci lažje in hitreje vzpostavljajo stik?

Tako kot (delovni) čas tudi dejavniki v šoli, pri učiteljih in v družini, npr. izobrazba staršev, socialno-ekonomski status družine, razlike v kulturnem izvoru učiteljev in staršev itn., vplivajo na vzpostavljanje stika in odnosa med šolo in domom. Izhajajoč iz tega smo preverjali, s katerimi starši svetovalni delavci lažje in hitreje vzpostavljajo stik.¹⁰ Dobljeni rezultati odkrivajo naslednje: od 165 anketiranih svetovalnih delavcev večina (73,3 %) ne opaža razlik pri navezovanju stikov s posameznimi starši, 13,9 % svetovalnih delavcev pa lažje vzpostavlja stik z materami, 6,7 % z nizko izobraženimi starši, 6,1 % z visoko izobraženimi starši, 4,8 % s starši z nizkim socialno-ekonomskim statusom, 3 % s starši, ki prihajajo iz druge kulture, 3 % z očetmi in 1,2 % s starši z visokim socialno-ekonomskim statusom. Na podlagi izračunanih preizkusov ne moremo trditi, da se svetovalni delavci glede na institucijo zaposlitve pri vzpostavljanju stikov s posameznimi starši bistveno razlikujejo.

Dobljene ugotovitve bi gotovo osvetlili podatki o tem, kaj spodbuja oziroma ovira svetovalne delavce pri vzpostavljanju stika in odnosa z določenimi skupinami staršev. Dobljeni podatek, da 13,9 % svetovalnih delavcev lažje in hitreje vzpostavlja stik z materami, lahko najverjetneje povežemo s podatkom o številu anketiranih svetovalnih delavk v raziskavi, ki jih je v primerjavi z moškimi precej več. Pod »Drugo« (6,7 %) so nekateri svetovalni delavci poudarjali, da je vzpostavljanje stika s starši prej odvisno od motiviranosti staršev za sodelovanje, od stopnje težave, s katero se srečujejo, in od pripravljenosti staršev za rešitev te težave kot pa od naštetih značilnosti. Zaželeno je, da se svetovalni delavec v primerih, ko se srečuje z vprašanjem, s katerimi starši lažje/težje, hitreje/počasneje, bolje/slabše vzpostavlja stik, odnos in sodelovanje, posveti (samo)refleksiji. Le-ta mu omogoča, da analizira lastne izkušnje s posameznimi starši, spoznava svoje občutke v situacijah, ko se z njimi srečuje, analizira

¹⁰ Pri odgovoru so imeli možnost obkrožiti več postavk; izbirali so med naslednjimi: z materami, z očetmi, z nizko- oziroma visokoizobraženimi starši, s starši z nizkim oziroma visokim socialno-ekonomskim statusom, s starši, ki prihajajo iz drugega kulturnega okolja, ne opažam razlik ali pa so dopisali svoj odgovor pod »Drugo«.

subjektivne teorije, predstave in navade, ki se navezujejo na posamezne starše, in podobno. Osebna refleksija svetovalnemu delavcu omogoča, da se sooči z morebitnimi lastnimi stereotipi in napačnimi predstavami, kot tudi distancira od le-teh.

Vzdrževanje stika in odnosa s starši

Ob vzpostavljanju stika in odnosa s starši je pomembno, da bo svetovalni delavec v prihodnje stik in odnos s starši tudi vzdrževal in gojil. To mu lahko uspe z izkazovanjem motivacije in interesa za sodelovanje s starši, ki ju izraža tako, da se posveti staršem in komunikaciji z njimi, pri tem pa poskuša biti čim bolj razumevajoč, empatičen, spoštljiv, odprt za sprejemanje njihovih želja, pogledov, zamisli, virov moči itn. Svetovalni delavec mora dati staršem občutek, da se zanje in za njihove otroke zanima, da so mu pomembni, da jih skuša razumeti in da upošteva njihove predloge. Če se svetovalni delavec neustrezno odziva, daje s tem staršem občutek, da mu ni veliko mar zanje in za njihove otroke ter se mu ne zdi vredno potruditi, da bi jih razumel in upošteval. V raziskavi nas je zato zanimalo, s kakšnim pristopom oziroma kakšno držo svetovalni delavci vzdržujejo stik in odnos s starši.¹¹

Iz naslednje preglednice vidimo, da se svetovalni delavci trudijo s starši vzpostaviti zaupljiv medosebni odnos, ki temelji na občutku varnosti, pristnosti, medsebojnega zaupanja, spoštovanja, sprejemanja in razumevanja. Prizadevajo si vzpostaviti odnos, v katerem svetovalni delavec in starši medsebojno sodelujejo, si postavijo cilje in naloge sodelovanja, spoštujejo kompetentnost, viro moči en pri drugem ipd. Na podlagi izračunanih preizkusov ($2\hat{I} = 41,799$, $g = 48$, $P = 0,724$) pri tem ne moremo trditi, da se ocene vzpostavljanja in vzdrževanja odnosa s starši¹² pri svetovalnih delavcih iz vrtca, osnovne oziroma srednje šole med seboj bistveno razlikujejo.

Opisani odnos in drža svetovalnega delavca do staršev nedvomno vplivata na zблиževanje med svetovalnimi delavci, šolo in starši ter omogočata prostor za partnersko povezovanje in kakovostno medsebojno sodelovanje. Staršem namreč dajeta občutek, da imajo pomemben delež pri šolanju svojih otrok. Pri tem vidimo, da se svetovalni delavci s starši redko oziroma nikoli ne »spuščajo v zasebne razprave«, npr. nikoli oziroma redko staršem razkrijejo kakšno svojo težavo, redko začnejo pogovor o vsakdanjih stvareh, redko zaupajo svojo osebno telefonsko številko oziroma številko mobilnega telefona itn. Zanimivo je tudi, da je postavka »Organiziram različne dejavnosti za starše ...« v naslednji preglednici na zadnjem mestu. Glede na že prej dobljeni podatek, da se svetovalni delavci s starši najpogosteje srečujejo v okviru formalnih oblik sodelovanja med

¹¹ Postavke, ki so se vsebinsko nanašale na vzdrževanje stika in odnosa s starši, so ocenjevali na štiristopenjski ocenjevalni lestvici, pri čemer je pomenilo: 1 – nikoli, 2 – redko, 3 – pogosto, 4 – vedno.

¹² Mislili smo na oceno vzdrževanje stika in odnosa s starši nasploh, ne le na posamezne postavke, zato smo ocene vseh postavk v zvezi z vzdrževanjem stika in odnosa s starši za vsakega posameznika sešteli.

šolo/vrtcem in starši, redkeje pa v okviru neformalnih, je ta podatek pričakovan. Predpostavljamo, da neformalna srečanja s starši organizirajo predvsem učitelji oziroma razredniki v okviru oddelkov ali pa so organizirana na šolski ravni. Kljub temu ne gre pozabiti, da lahko neformalna srečanja pozitivno vplivajo tudi na vzpostavljane in vzdrževanje sodelovalnega odnosa med svetovalnimi delavci in starši. Na drugi strani pa je tudi res, da je v odnosu s starši pomembnejša kakovost vzpostavljenega odnosa kot pa število organiziranih dejavnosti za starše (prim. Esler idr. 2002).

Vzdrževanje stika in odnosa s starši	n	Min	Maks	$\bar{x}$	SD
Pozorno jih poslušam.	164	3	4	3,88	0,321
Sem pristen, iskren, nenarejen, se ne pretvarjam.	164	3	4	3,82	0,383
Sem odkrit z njimi.	164	3	4	3,79	0,407
Vzamem si čas in kažem zanimanje zanje ter njihove težave.	164	1	4	3,67	0,509
Sprejemam in spoštujem njihove navade, vrednote.	165	2	4	3,64	0,493
Sem umirjen in potrpežljiv.	165	3	4	3,55	0,499
Sprejemam jih kot enakovredne sogovornike; tudi jaz pri njih iščem odgovore na svoja vprašanja.	165	2	4	3,53	0,558
Ponudim jim svojo neposredno pomoč (angažiranost).	162	2	4	3,51	0,571
Skupaj z njimi jasno opredelim cilje in naloge pogovora.	164	2	4	3,51	0,602
Skušam se vživeti v njihov položaj in jih razumeti.	165	2	4	3,44	0,618
Sem optimističen glede rešitve problema.	164	2	4	3,41	0,541
V pogovoru se osredotočam na sedanost in prihodnost ter ne »pogrevam« preteklosti.	164	1	4	3,36	0,585
Preden začnem z otrokovimi težavami, otroka najprej pohvalim pred starši (ugotavljam njegove dobre strani).	164	2	4	3,29	0,672
Ne moraliziram, ne kritiziram, ne obsojam in ne govorim, kaj morajo narediti, v nič jih ne silim.	164	1	4	3,27	0,866
Pokličem jih, ko se pojavijo težave pri otroku.	162	2	4	3,22	0,535
Prepuščam jim iniciativo v pogovoru in se nimam za »vsevednega« strokovnjaka.	164	1	4	3,12	0,663
Izogibam se vprašanj, ki niso neposredno povezana z otrokovo težavo; ne poskušam postavljati osebnih vprašanj.	163	1	4	2,93	0,725

Vzdrževanje stika in odnosa s starši	n	Min	Maks	$\bar{x}$	SD
Vedeti jim dam, da se spoznam na probleme, zaradi katerih so prišli.	163	1	4	2,82	0,638
Ne postavljam vprašanj o družini in družinskem življenju.	162	1	4	2,47	0,680
Razkrijem jim tudi kakšno svojo (podobno) težavo.	165	1	4	2,27	0,744
Občasno jim napišem e-sporočilo ali pismo in jih obvestim o delu.	163	1	4	1,88	0,789
Pogovor začnem o vsakdanjih stvareh (npr. o vremenu, dopustu, aktualnih dogodkih, ki jih slišimo po radiu ali televiziji).	163	1	4	1,74	0,727
Zaupam jim svojo osebno telefonsko številko oz. številko mobilnega telefona.	164	1	4	1,55	0,694
Ugotavljam, da imamo nekaj skupnih znancev.	165	1	3	1,28	0,466
Organiziram različne dejavnosti za starše, npr. večerne dejavnosti za starše (telovadbo, ogled filma ipd.), pripravim zajtrk za starše enega razreda ipd.	165	1	3	1,15	0,407

Preglednica 1: Vzdrževanje stika in odnosa s starši

Legenda: n = število anketirancev, ki je odgovorilo na trditev, min = najnižja ocena, maks = najvišja ocena

$\bar{x}$ = povprečna vrednost, SD = standardni odklon

Jasnejšo sliko o vzpostavljanju in vzdrževanju stika ter odnosa med svetovalnimi delavci in starši bi nam zagotovo omogočili pogledi in izkušnje staršev glede sodelovanja s svetovalnimi delavci. Zanimivo bi bilo preveriti, kako dobro starši poznajo svetovalno službo, kako pogosto se nanjo obrnejo po pomoč in podporo, kako so z njo zadovoljni, kje vidijo pozitivne strani in kje ovire, ali bi si želeli drugačnih oblik sodelovanja s svetovalno službo in podobno.¹³ Zaželeno je, da svetovalni delavec od staršev dobi takšne povratne informacije, saj lahko na njihovi podlagi išče tiste oblike in načine dela s starši, ki bodo omogočali boljše vključevanje in sodelovanje vseh staršev.

Sklep

S prikazanim odnosom in sodelovanjem svetovalnih delavcev (ne glede na to, ali delajo v vrtcu, osnovni ali srednji šoli) s starši smo lahko zadovoljni, pri

¹³ Nekaj odgovorov na ta vprašanja nam bodo dali izsledki drugega dela raziskave, ki je bila opravljena v okviru raziskovalnega projekta z naslovom Vzводи uspešnega sodelovanja med šolo in domom – sodobne rešitve in perspektive (nosilka dr. J. Kalin); poleg svetovalnih delavcev je v njej namreč sodelovalo še 467 učiteljev in 1690 staršev.

čemer gre večinoma za že uveljavljene in utečene načine ter oblike vzpostavljanja in vzdrževanja stika, odnosa in sodelovanja. Izsledki raziskave nakazujejo na pripravljenost svetovalnih delavcev za uporabo drugih načinov vzpostavljanja stika in sodelovanja s starši, npr. uporabo elektronske pošte in medmrežja nasploh; zaradi svojih posebnosti (prednosti) ta medij danes omogoča hitrejšo in učinkovitejšo vzpostavljanje stika in komunikacijo s starši.

V prihodnosti je vredno nadaljevati s prikazanimi načini vzpostavljanja stika in vzdrževanja odnosa s starši, saj so od kakovosti medsebojnega stika in odnosa odvisne kakovost, uspešnost in učinkovitost sodelovanja svetovalnega delavca (in šole, vrtca) s starši. Še naprej si je vredno prizadevati za oblikovanje sodelovalnega oziroma partnerskega odnosa s starši, ki temelji na kulturi medsebojnega razumevanja, spoštovanja, sprejemanja, pristnosti, kulturi poslušanja, dvosmerne komunikacije, dogovarjanja o ciljih in nalogah sodelovanja ter spoštovanja in ločevanja kompetentnosti vseh udeleženi. Takšen odnos naj bi si svetovalni delavec v okviru posvetovalnega in koordinacijskega dela prizadeval vzpostaviti tudi z učitelji, vzgojitelji in prek tega tudi med učitelji, vzgojitelji ter starši. Ob tem je zaželeno, da svetovalni delavec stalno reflektira (vrednoti, presoja) obstoječe načine vzpostavljanja stika in odnosa s starši ter učitelji oziroma vzgojitelji in na podlagi tega bodisi utrjuje bodisi popravlja neuspešne posege, ravnanja ter izboljšuje sodelovanje s/med starši in učitelji, vzgojitelji, ga dopolnjuje ali spreminja. Pri tem je hkrati pomembno nenehno zavedanje, da sodelovanje s/med starši in učitelji oziroma vzgojitelji niso le dejavnosti, ki se izvajajo za in skupaj s starši, pač pa je odnos, drža šole/vrtca (tako strokovnih delavcev v šoli/vrtcu kot celotne klime ter kulture v šoli/vrtcu) in staršev do medsebojnega sodelovanja.

Literatura

- Bečaj, J. (1999). Sodelovanje vodstvenih in šolskih svetovalnih delavcev. V: Resman, M. idr. *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Bečaj, J., Bezić T., Čaćinović Vogrinčič, G., Musek, J. *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 321–339.
- Bečaj, J. (1999 a). Sodelovanje učiteljev in šolskih svetovalnih delavcev. V: Resman, M. idr. *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Bečaj, J., Bezić T., Čaćinović Vogrinčič, G., Musek, J. *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 341–359.
- Booth, A., Dunn, J. F. (ur.) (1996). *Family-school links: How do they affect educational outcomes?* Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Brigman, G., Mullis, F., Webb, L., White, J. (2005). *School counselor consultation*. Hoboken, NJ: Wiley.
- Christenson, S. L. (1995). Families and schools: What is the role of the school psychologist? *School Psychology Quarterly*, 10, št. 2, str. 118–132.

- Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2005). Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Eccles, J. S., Harold, R. D. (1996). Family involvement in children's and adolescents' schooling. V: Booth, A., Dunn, J. F. (ur.). *Family-school links: How do they affect educational outcomes?* Mahwah, NJ: Erlbaum, str. 3–34.
- Elizalde-Utnick, G. (2002). Best practices in building partnerships with families. V: Thomas, A., Grimes, J. (ur.). *Best practices in school psychology IV.* Bethesda, MD: NASP, str. 413–429.
- Epstein, J. L. (1995). School/family/community partnerships: Caring for the children we share. *Phi Delta Kapan*, 76, št. 9, str. 701–712.
- Epstein, J. L. (1996). Perspectives and previews on research and policy for school, family, and community partnerships. V: Booth, A., Dunn, J. F. (ur.). *Family-school links: How do they affect educational outcomes?* Mahwah, NJ: Erlbaum, str. 209–246.
- Esler, A. N., Godber, Y., Christenson, S. L. (2002). Best practices in supporting home-school collaboration. V: Thomas, A., Grimes, J. (ur.). *Best practices in school psychology IV.* Bethesda, MD: NASP, str. 389–411.
- Gonzalez-DeHass, A. R., Willems, P. P., Doan Holbein, M. F. (2005). Examining the relationship between parental involvement and student motivation. *Educational Psychology Review*, 17, št. 2, str. 99–123.
- Graham-Clay, S. (2005). Communicating with parents: Strategies for teachers. *The School Community Journal*, 15, št. 1, str. 117–129.
- Henderson, A. T., Berla, N. (ur.) (1994). *A new generation of evidence: The family is critical to student achievement.* Washington, DC: National Committee for Citizens in Education.
- Huth, A. (2006). *Gesprächskultur mit Eltern.* Weinheim, Basel: Beltz.
- Intihar, D., Kepec, M. (2002). *Partnerstvo med šolo in domom.* Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Pečjak, S. (ur.) (2004). *Šolsko psihološko svetovanje.* Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Oddelek za psihologijo.
- Resman, M. (1992). Šola, učitelji, starši – sodelovanje z različnimi pričakovanji. *Sodobna pedagogika*, 43, št. 5/6, str. 223–235.
- Resman, M. (1999). Pojem in karakteristike šolskega svetovanja. V: Resman, M., Bečaj, J., Bezić T., Čačinovič Vogrinčič, G., Musek, J. *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah.* Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 67–84.
- Resman, M., Bečaj, J., Bezić, T., Čačinovič Vogrinčič, G., Musek, J. (1999). *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah.* Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21, št. 2, str. 95–103.
- Shazer, S. de (1985). *Keys to solution in brief therapy.* New York, London: W. W. Norton & Company.
- Swick, K. J. (2003). Communication concepts for strengthening family–school–community partnerships. *Early Childhood Education Journal*, 30, št. 4, str. 275–280.
- Textor, M. R. (2006). Eltern und Schule als Partner. Vzeto s strani: http://www.familienhandbuch.de/cmain/f_Aktuelles/a_Schule/s_1359.html, 31.3.2008.
- Ule, M. (2005). *Psihologija komuniciranja.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

MRVAR, Petra, Ph.D.

SCHOOL, KINDERGARTENS, COUNSELLOR AND PARENTS – MAKING CONTACTS AND CO-OPERATIVE RELATIONSHIP

Abstract: In the article, we are dealing with the question of co-operation between counsellors and parents. In the first part, we introduce the issues, characteristics and meaning of the co-operation between school, kindergarten (teachers, pre-school teachers) and home (parents), focusing on the counsellors' role. In the second part, we represent a part of the research »The state and the perspectives of the co-operation between counsellors and parents«, which is a part of a larger project about the co-operation between school and home. According to the results, we can be satisfied with the relationship and the co-operation between counsellors and parents, which refers mostly to already settled ways and areas of co-operation. We focus on the ways and forms of co-operation which would be worth considering in counsellors' practice.

Keywords: school, kindergarten, home, parents, counselling service, co-operation, co-operative relationship, partnership.